

Yükselen Güç Brezilya ve Küresel Siyaset

Segâh TEKİN*

Özet

Brezilya, zengin doğal kaynakları ve özellikle de XX. yüzyılda ulusal kalkınma projesine verilen önem sayesinde yapılanan güçlü sanayi sektörü ile hatırı sayılır bir gelişmişlik düzeyine ulaşmıştır. XXI. yüzyılın ilk yıllarında ise başarılı ekonomi yönetimi ve iddialı dış politika yaklaşımı birleşerek ülkenin değişen uluslararası sistemin yükselen güçleri arasına katılmasını sağlamıştır. Brezilya, ekonomi alanındaki başarısını sosyal programlar aracılığı ile toplumla paylaşmakta, bu çerçevede uluslararası alanda yumuşak güç elde etmektedir. Brezilya'nın çeşitli alanlarda geliştirdiği küresel ve bölgesel ortaklıklar ile gelecekte küresel yönetişimde önemli rol oynayacağı düşünülmektedir. Bu çalışma, Brezilya'nın yükselen güç konumunu, ortaya çıkışını sağlayan koşullar çerçevesinde uluslararası sistemde artan önemini ve bu süreçte karşılaşmakta olduğu ülke içi ekonomik, siyasal ve toplumsal fırsatlar ve zorlukları gözönünde tutarak incelemektedir.

Anahtar kavramlar: Brezilya, Güney Amerika, Yükselen Güç, Bölgesel Güç

Brazil as a Rising Power and Global Politics

Abstract

Brazil has reached a considerable level of development due to its rich natural resources and to the strong industrial sector which has prospered as a result of the importance given to the national development project in the 20th century. During the first years of the 21st century, successful management of the economy and assertive foreign policy approach have united and provided the joining of the country to the rising powers of the changing international system. Brazil shares its success in the field of economy with the society via social programs which also leads to the gaining of soft power in the international arena. Brazil is considered to play an important role in global politics in the future regarding the global and regional partnership it has developed in different areas. This paper analyzes Brazil as a rising power, taking into consideration the increasing importance of the country in the international system and the internal economic, political and social opportunities and challenges.

Keywords: Brazil, South America, Rising Power, Regional Power

Giriş

XXI. yüzyılın yükselen ülkeleri arasında yer alan Brezilya'nın gerek dünyanın önde gelen ekonomik güçleri arasına girişi gerekse dış politikası ile dikkat çekmesi, 2003'te Devlet Başkanı seçilen Luiz Inácio Lula da Silva döneminde olmuştur. 2003 sonrasında ülke içinde siyasal ve ekonomik istikrarın sağlanması, gelişen ekonomi ve yürütülen etkin dış politika, Brezilya'nın dünya siyasetindeki önemini artırmış ve ülke yükselen güçler arasına girmiştir. Brezilya'nın yükselişinin en önemli göstergeleri ise dünyanın en gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerini bir araya getiren önemli küresel platformlarda rol oynaması olmuştur. Simgesel olarak, Brezilya'nın gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere oluşturan G-20 grubunda ve yükselen beş ekonomiyi bir araya getiren BRICS'te yer alması ülkenin küresel yükselişini ortaya koymaktadır.

* Yrd. Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü. E-mektup: segahtekin@konya.edu.tr

Brezilya'nın yükselen güç konumunu değerlendiren bu çalışmanın iki amacı bulunmaktadır. İlki Brezilya'nın yükselen güçler arasında yer almasını sağlayan ekonomik gelişmişlik düzeyini ortaya çıkaran etkenleri incelemektir. Bu bağlamda ülkenin zenginleşme potansiyelini ortaya koyan unsurların neler olduğu ve sanayileşme sürecinin nasıl gerçekleştiği sorularına cevap aranmıştır. İkinci amaç, ülkenin küresel ekonominin yükselen güçleri arasına girişinin Brezilya dış politikasına nasıl yansıtıldığının incelenmesidir. Bu amaç çerçevesinde, ülkenin ekonomik yükselişi paralelinde dış politika alanında küresel ve bölgesel etkinliğini nasıl artırdığı ele alınacaktır.

Bu soruların cevaplanması amacıyla, giriş bölümünün ardından Brezilya'nın ırk ayrımcılığına ve tarım ekonomisine dayalı bir sömürge ülkesinden sanayileşmiş ve sosyo-ekonomik eşitsizlikleri aşma yolunda önemli aşamalar kat eden modern bir cumhuriyete dönüşümü kısaca ele alınmıştır. Ardından, çalışmanın odak noktası olan ve Brezilya'nın 2003 sonrasında dünyanın ilk on ekonomisi arasında girmesini sağlayan ekonomik yükselişi ve bu kazanımların sosyal politikalara yansımaları değerlendirilmiştir. Brezilya'nın ekonomik başarısını diplomatik kazanımlara aktarmayı hedeflediği küresel ve bölgesel politikaları ana hatlarıyla incelenmiştir. Son olarak, Brezilya'nın yükselen güç konumu ve sürdürülebilirliği, ülkenin ekonomik ve sosyal yapısı ile siyasal koşulları çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Sömürge Tarım Ekonomisinden Modern Demokrasiye Geçiş

Portekizlilerin 1500'de ayak bastıkları Brezilya toprakları, önce Portekiz sömürgesi, ardından Portekiz devletinin bir krallığı, 1822'de ise bağımsız bir imparatorluk olmuştur. 1889'da cumhuriyet rejimine geçilmiştir. İhracata dayalı sömürge ekonomisinin tarıma dayalı ve sanayileşmeyi engelleyen sosyo-ekonomik koşulları, sömürge döneminden imparatorluğa, imparatorluktan da bağımsız Brezilya'ya devredilmiştir. Ancak 1930'lu yıllarda, gerek Brezilya'da gerekse diğer Latin Amerika ülkelerinde ihracata dayalı geleneksel tarım ekonomisi modelinin değiştirilmesi ve modern ekonomik ve siyasal yapılara geçilmesi süreci başlamıştır. Yaşanan ekonomik sorunlara ve sürdürülebilir yüksek düzeyli büyümenin sağlanamamasına rağmen Brezilya, 1930'da başlayan süreçte gelişmiş tarım sektörünün kazanımlarına ek olarak sanayileşme yolunda da büyük aşama kaydetmiş ve hatırı sayılır bir gelişmişlik düzeyine ulaşmıştır.¹

Ülkenin 1985'te demokrasiye geçişinin ardından dünya ekonomisinin küreselleşmesi ve Brezilya'nın gerek ekonomi politikaları gerekse siyasal ilişkiler bağlamında bu değişimin kuyusunda kalmak istememesi nedeniyle ve ülkede yaşanan işsizlik ve enflasyon gibi ciddi boyuttaki ekonomik sorunlara cevap bulmak amacıyla Brezilya, çoğu Latin Amerika ülkesi gibi 1990'lardan itibaren neoliberal ekonomi politikalarına yönelmiştir. Ülkede, 1990-2003 yılları arasında Devlet Başkanlığı yapan Collor de Mello, Franco ve Cardoso dönemlerinde kapitalizm, ABD'nin beklentileri ve Washington Konsensüsü ile uyumlu ekonomi politikaları benimsenmiştir.² Yolsuzluk nedeniyle görevden alınan ve başkanlığı ancak iki yıl süren Collor de Mello (1990-1992) yönetiminde bakanlık görevine getirilen ve sonrasında iki kez başkan seçilen Cardoso döneminde, ülkenin başta işsizlik ve yüksek enflasyon olmak üzere ekonomik sorunlarının aşılması, demokrasinin konsolidasyonu ile siyasal istikrarın sağlanması ve sosyal yardım

¹ Cerro, Amado Luiz, Política Exterior e Relações Internacionais do Brasil: Enfoque Paradigmático, Revista Brasileira de Política Internacional, Vol 46, No 2, 2003, s. 12-16; Vigidal, Carlos Eduardo, "A Integração Sul-Americana como um Projeto Brasileiro: de Uruguaiana às Malvinas", A America do Sul e a Integração Regional, FUNAG, Rio de Janeiro, Brasília 2012, s. 63-64.

² Cerro, a.g.e., s. 13.

programlarının temellerinin atılması bağlamında önemli aşamalar kaydedilmiştir. İşçi Partili Lula, Sosyal Demokrat Cardoso'ya karşı, 1994 ve 1998'de seçimleri iki kez kaybetmiş ve 2002 seçimlerini kazanarak 2003'te başkanlık görevine gelmiştir.³

Günümüzde Brezilya, ABD ile beraber, Batı yarımküresinin en büyük iki demokrasilerinden biridir. Brezilya'nın 1980'lerde başlayan demokratikleşme süreci, siyasal katılımın yaygınlaşması ve ordunun siyasetteki etkisinin ortadan kaldırılması bağlamında oldukça başarılı bir görünüm sergilemektedir. Lula'nın başkan seçilmesiyle ilk kez sendika yöneticisi eski bir işçi, Brezilya Devlet Başkanı olabilmıştır. 2011 yılında ise hapiste işkence görmüş bir solcu militan ve yine ilk kez bir kadın; Dilma Rousseff, başkanlık görevine gelmiştir. 2014'te ise Rousseff'e karşı kazanamasa da adaylığı ile dünya çapında popüler olan siyasetçi Marina Silva, Brezilya tarihinin ilk siyahi başkan adayı olmuştur.⁴ Lula'nın başkan seçilmesinde lideri olduğu İşçi Partisi'ne halkın geniş kesiminin destek vermesinin yanı sıra, ikinci Cardoso döneminde ekonomide uluslararası piyasalardaki krizlere bağlı olarak yeniden bozulmalar görülmesi⁵ ve Cardoso'ya göre sol yelpazenin daha ucunda bulunan Lula'nın, gelecekteki iktidarı için sanayici ve işadamlarına Cardoso döneminde yürütülen açık ekonomi politikalarının kazanımlarının devam ettirileceği konusunda güven vermesi etkili olmuştur.⁶ İki dönem başkan seçilen Lula'nın ardından 2010 ve 2014'te yapılan başkanlık seçimlerini de yine İşçi Partisi'nin adayı Rousseff kazanmıştır.

Yükselen Ekonomi ve Karşılaşılan Sorunlar

Atlantik Okyanusu'nun Batı kıyılarında yer alan ve Güney Amerika kıtasının yaklaşık yarısını kaplayan Brezilya, dünyanın nüfus ve yüzölçümü bakımından beşinci büyük ülkesidir. 8,5 milyon kilometrekarelik toprakları ile dünyanın en fazla komşuya sahip ülkelerinden biridir.⁷ Nüfusu 207 milyonun üzerindedir ve artma eğilimindedir.⁸ Dünyanın pek çok bölgesindeki çatışmaları tetikleyen nedenler arasında bulunan su kaynaklarının kontrolü, enerji kaynaklarına ya da yeterli gıdayı üretebilecek kapasiteye sahip olmama gibi sorunlar genelde Güney Amerika, özelde de Brezilya için mevcut değildir.⁹ Üstelik Brezilya'nın elinde bulunan doğal kaynaklara duyulan ihtiyacı; gıda talebi, çevre sorunları, iklim değişikliği gibi nedenlerle yakın gelecekte artacağı öngörülmektedir.¹⁰ Dolayısıyla gerek gittikçe daha fazla ihtiyaç duyulan kaynaklara sahip olması, gerekse Çin gibi yükselen ekonomilerin Brezilya'dan büyük çaplı ithalat yapacak mali güce sahip olmaları ve altyapı/ulaşım imkânlarının geliştirilmesi konusundaki

³ Munck, Ronaldo, *Contemporary Latin America*, Palgrave Macmillan, New York 2003, s. 39-40.

⁴ Amazonlar'da kauçuk toplayıcısı bir ailenin kızı olarak dünyaya gelen ve gençliğinde Brezilya'da halen çok yaygın bir meslek olan hizmetçilik ile geçimini sağlayan Silva, aynı zamanda Brezilya'nın bu en alt sosyal sınıflarının çıkardığı ilk başkan adayı olmuştur. Bkz.: Tekin, Segâh, *Brezilya'nın Dış Politikası: Gelenek ve Değişim*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016, s. 63.

⁵ Lapper, Richard, *Real Politics*, 3 Temmuz 2006, <http://www.ft.com/intl/cms/s/2/745fcb5a-c53c-11da-b675-0000779e2340.html#axzz33kaLxpja>, (05.06.2014).

⁶ Tekin, Segâh, *Brezilya'nın Dış Politikası: Gelenek ve Değişim*, s. 73.

⁷ Brezilya'nın 10 komşusu; Arjantin, Uruguay, Paraguay, Bolivya, Kolombiya, Peru, Guyana, Fransız Guyanası, Venezuela ve Surinam'dır. Brezilya, Şili ve Ekvador hariç tüm Güney Amerika ülkeleri ile kara sınırına sahiptir.

⁸ Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística (IBGE), *Projeção da população do Brasil e das Unidades da Federação*, <http://www.ibge.gov.br/apps/populacao/projecao/>, (19.03.2017).

⁹ Patriota, Antonio de Aguiar, *Discurso Inaugural, A America do Sul e a Integração Regional*, FUNAG, Rio de Janeiro, Brasília 2012, s. 13.

¹⁰ Casanova, Lourdes ve Kassum, Julian, *From Soft to Hard Power: In Search of Brazil's Winning Blend*, INSEAD Working Papers Collection, Issue 63, 2013, s. 12.

çalışmalar, günümüzde Brezilya'nın coğrafi konumunun dünyanın geri kalanından okyanuslarla ayrılan soyutlanmış Güney Amerika'da yer alması ve dünyada Atlantik okyanusuna en uzun kıyısı bulunan ülke olmasına rağmen dünya ticaret yollarını kontrol edebilecek bir konumda bulunmama gibi dezavantajlarını azaltmaktadır.¹¹

Brezilya, dünyadaki ekilebilir arazilerin önemli bir kısmına sahiptir ve dünyadaki en büyük tarım ve hayvancılık ülkesidir. Amazon bölgesindeki su kaynaklarının ve biyolojik çeşitliliğin büyük kısmı Brezilya sınırları içinde yer almaktadır. Enerji alanında sahip olduğu zengin su kaynaklarının yanı sıra, dünyanın altıncı büyük uranyum rezervi Brezilya topraklarındadır. Gelişmiş bir teknoloji ile üretimini desteklediği ve şeker kamışından elde ettiği etanol biyoyakıtı alanında dünyanın ikinci büyük üreticisi ve bir numaralı ihracatçısıdır. Dünyanın yalnızca biyoyakıtla çalışan ve tarım sektöründe kullanılmak üzere tasarlanan ilk ve tek seri üretim uçağı Ipanema'yı Brezilya firması Embraer üretmiştir.¹² Brezilya günümüzde dünyanın sekizinci büyük enerji üreticisi ve onuncu büyük tüketicisidir. Hâlihazırda Güney Amerika'daki en büyük petrol üreticileri arasındadır. Brezilya'nın Atlantik kıyılarında, tuz tabakasının altında ulusal petrol şirketi Petrobras tarafından 2006 yılında ve pre-sál (tuz altı) olarak bilinen petrol ve doğal gaz yatakları keşfedilmiştir.¹³ Dünyada petrol alanında yapılan en büyük keşiflerden biridir ve bu kaynakların işlenmesi ile Brezilya, dünyanın yedinci büyük petrol üreticisi haline gelecektir.¹⁴

Günümüzde Brezilya, sahip olduğu bu maddi güç unsurlarını ekonomik kalkınma ile birleştirme yolunda büyük çaba göstermektedir ve dünyanın ilk on ekonomisi arasına girmiş, tüm Latin Amerika'nın ise en büyük ekonomisi haline gelmiştir.¹⁵ 2010-2014 döneminde Brezilya'nın GSYH'si iki trilyon doların üzerinde seyretmiştir. Yine 2011-2014 döneminde kişi başına düşen milli gelir 10.000 \$'ın üzerinde olmuştur.¹⁶ Ulusal Ekonomi ve Sosyal Kalkınma Bankası (BNDES), dünyanın en büyük kalkınma bankasıdır. Brezilya firmalarının başta Güney Amerika olmak üzere yurtdışında yaptıkları faaliyetlere

¹¹ Kaplan, Robert D., *The Revenge of Geography: What the Map Tells Us about Coming Conflicts and the Battle Against Fate*, Random House, New York 2012.

¹² Fiori, José Luís, *Brasil e América do Sul: o Desafio da Inserção Internacional Soberana*, Textos para Discussão CEPAL-IPEA, 42, CEPAL, Brasília, DF 2011, s. 9-28; Bound, Kirsten, *Brazil: The Natural Knowledge Economy*, Demos, London 2008, s. 13. Devlet desteğiyle 1969'da kurulmuş olan Embraer, uçak ve havacılık ekipmanı imalatında dünyanın önde gelen şirketleri arasındadır. Sivil havacılık ve savunma sektörleri için üretim yapmakta olup dünyanın üç numaralı ticari jet üreticisidir. Bkz.: Embraer, *Embraer in Numbers*, 2015, <http://www.embraer.com/en-US/ConhecaEmbraer/EmbraerNumeros/Pages/Home.aspx>, (21.05.2017).

¹³ 1953'te Brezilya'da bir devlet şirketi olarak ulusal petrolerin aranması ve işlenmesi için kurulan Petrobras, günümüzde ulusal ve uluslararası alanda petrol, doğal gaz ve biyoyakıt sektörlerinde faaliyet göstermekte olup dünyanın en büyük kamu iktisadi teşekkülleri ve petrol üreticileri arasındadır. Uzmanlık alanı derin sularda petrol aranması olan şirket 2006'dan bu yana Türkiye Petrolleri Anonimi Ortaklığı (TPAO) ile işbirliği içinde Karadeniz'de çeşitli alanlarda petrol arama faaliyetlerinde bulunmaktadır. Bkz.: Petrobras, *Clarifications about news: Investments in Turkey*, 22 Mayıs 2009, <http://www.investidorpetrobras.com.br/en/press-releases/clarifications-about-news-investments-turkey>, (21.05.2017).

¹⁴ Ministro discute marco regulatório do pré-sal no Senado, 10 Ağustos 2009, <http://www.mme.gov.br>, (19.03.2017). Brezilya'nın günlük petrol üretimi, 2016 sonu itibarıyla 2,7 milyon varil civarında gerçekleşmiştir. Bkz.: *Brazilian oil and natural gas production hits record high in December*, 2 Şubat 2017, <http://www.brazilgovnews.gov.br/news/2017/02/brazilian-oil-and-natural-gas-production-hits-record-high-in-december>, (01.06.2017).

¹⁵ Gross domestic product 2013, <http://databank.worldbank.org/data/download/GDP.pdf>, (14.04.2015).

¹⁶ Ekonomik durgunluk ve siyasal sorunlar nedeniyle 2014 sonrasında GSYH 2 trilyon \$'ın altına inmiş, kişi başına gelir 10.000 \$'ın altına gerilemiştir. Bkz.: *The World Bank, Brazil*, <http://data.worldbank.org/country/brazil>, (21.05.2017).

ve yatırımlara büyük destek sağlarken Güney Amerika bütünleşmesine yönelik çeşitli altyapı projelerini de finanse etmektedir.¹⁷ Dünyanın en büyük on bankasından üçü Brezilya bankasıdır. Dünyanın önde gelen uçak, madencilik, çimento, petrokimya ve gıda ürünleri üreticileri arasında da Brezilya firmaları bulunmaktadır.¹⁸

Diğer taraftan Brezilya'nın dünya ekonomisinin yükselen güçlerinden biri olması yalnızca ülkenin ekonomik performansına değil, uluslararası alanda 2000-2011 yılları arasında yaşanan gelişmelere bağlıdır. Ekonomik açıdan diğer yükselen güçler gibi Brezilya da bu dönemde ekonomisini dünya ile rekabetçi koşullarda bütünleştirmeyi ve mali disiplini sağlamayı hedeflerken dünya genelinde yaşanan ekonomik büyümeden ve mali çeşitlilikten yararlanmışır.¹⁹ Özellikle Çin'in yakaladığı ekonomik büyüme ve Güney Amerika'dan hammadde ve tarım ürünleri ithalatına yönelik talebi, Çin'i gerek Brezilya'nın gerekse tüm Güney Amerika'nın en önemli ticaret ortaklarından biri haline getirmiştir. Çin'in tarım ürünleri ve hammadde ithalatı ile yatırımları sayesinde gelen para girişi, Brezilya ekonomisinin 2000'lerdeki ekonomik büyümesinin en önemli nedenleri arasındadır.

Ülke içindeki ekonomik büyüme ve siyasal istikrarın dünya ekonomisindeki elverişli şartlar ile birleştiği Başkan Lula döneminde Brezilya, dünyanın yükselen beş ekonomisinden biri haline gelerek BRICS üyesi olmuştur.²⁰ Yine Lula döneminde dünya ekonomisindeki artan önemi ile G-20 üyesi haline gelen Brezilya, uluslararası platformlarda mümkün olduğunca yer almayı ve dünyanın farklı bölgeleri ve ülkeleri ile yakınlaşarak ilişkilerini çeşitlendirmeyi önemsemektedir. 2011-2016 yılları arasına ülkeyi yöneten Başkan Rousseff'in ifadesiyle BRICS, Brezilya için bir parçası olduğu G-20'nin veya gelişmiş ülkelerin dâhil oldukları G-7'nin alternatifi değildir. Benzer şekilde Brezilya, BRICS bünyesinde kurulması öngörülen Kalkınma Bankası projesini veya yine BRICS ülkeleri tarafından oluşturulması öngörülen Para Fonu, Dünya Bankası veya IMF'nin alternatifi olarak görmemektedir.²¹ Uzun vadede uluslararası kamuoyunun ve yatırımcıların gözünde riskli bir ülkeye dönüşmek istemeyen Brezilya, uluslararası ekonominin işleyişine ilişkin pek çok konuda gelişmiş ülkelere ciddi bir muhalefet göstermemektedir.²²

Ekonomik yükseliş sürecine baktığımızda görüyoruz ki Brezilya'nın ekonomisi 2000-2011 yılları arasında büyük gelişme göstermişken, Rousseff'in başta olduğu ikinci on yılda durum farklı seyretmiştir. Ülke bütçesi 2014 ve 2015'te (tahminen 8,4 milyon \$ civarında) açık vermiştir.²³ Bürokrat kökenli olan ve ekonominin yönetimi ile yakından ilgilenen Başkan Rousseff, tüm çabalarına rağmen giderek kötüye giden bir tablo ile karşı karşıya kalmıştır. Örneğin, 2015'in ikinci çeyreğinde Brezilya ekonomisi %1,9 küçülerek yaklaşık son otuz yılın en kötü performansını sergilemiştir. Ülkenin para birimi Real ise

¹⁷ Casanova ve Kassum, a.g.e., s. 13-14; Robles, Estuardo, The Rise of the 'Multilatinas', August 2013, <http://www.siteselection.com/ssinternational/2013/aug/multilatinas.cfm?s=ra>, (18.06.2014).

¹⁸ Fiori, a.g.e., s. 29; Coutinho, Rodrigo Rocha, Politics and Economics of U.S. - Brazil Bilateral Trade: Challenges and Opportunities, CEBRI Artigos, Vol 1, Ano 9, CEBRI, Rio de Janeiro 2014, s. 24.

¹⁹ Roett, Riordan, The New Brazil, Brookings Institution Press, Washington, D.C. 2006, s. 4-5.

²⁰ Lins, Maria Antonieta Del Tedesco ve Silva, Leandro Pignatari, "Brazil and the G20: Recent Development Strategy and Strength among "New" Emerging Economies", Hofmeister, Wilhelm (der.), G20 Perceptions and Perspectives for Global Governance, Konrad-Adenauer-Stiftung, Singapore 2011, s. 29.

²¹ "Entrevista concedida pela Presidente da República, Dilma Rousseff, ao Neue Zürcher Zeitung (Alemanha) – O Brasil ainda está estável", 25 Ağustos 2015, <http://www.itamaraty.gov.br/>, (02.09.2015).

²² Lins ve Silva, a.g.e., s. 29.

²³ Mercopress, Rousseff pledges to reduce budget deficit; denies Levy was stepping down, 3 Eylül 2015, http://en.mercopress.com/2015/09/03/rousseff-pledges-to-reduce-budget-deficit-denies-levy-was-stepping-down?utm_source=newsletter&utm_medium=email&utm_campaign=daily, (31.05.2017).

2015 yılında dolar karşısında yaklaşık %25 değer kaybetmiştir.²⁴ Büyük çaplı ihracat gelirlerinin sürdürülememesi ekonomik büyümeyi yavaşlatmış ve yöneticileri harcamaları ve teşvikleri kısımaya yönelmiştir.²⁵ Üstelik 2000'lerin başlarında yüksek gelir sağlayan Çin'e demir cevheri ve soya gibi ürünlerin büyük çaplı ihracatına ve Çin'den mamul mal almaya yönelik politika, Brezilya ekonomisini sağladığı para akışının yanı sıra olumsuz yönde etkileyerek kırılgan hale getirmiştir.²⁶ Çin mallarının hem Brezilya ürünlerinin satıldığı Güney Amerika ülkelerindeki artan satış oranı ise Brezilya imalat sektörünün pazar payını daraltmaktadır.²⁷

Brezilya'nın düşük büyüme hızı ve yüksek enflasyondan kurtulabilmesi için ekonomisini dışa açarak liberalleştirilmesi ve rekabetçi hale getirmesi gerekmektedir.²⁸ Doğal kaynak zenginliği ve coğrafi büyüklük ise tek başına Brezilya'yı rekabetçi bir ülke kılmamaktadır. Günümüzde Brezilya, dünya ekonomisinde, teknoloji veya bilim alanlarındaki büyüklüğü ve nüfusu ile orantılı bir ağırlığa sahip değildir.²⁹ Dünyanın yedinci büyük ekonomisi basamağına kadar yükselen fakat son birkaç yıldır dokuzunculuğa düşen Brezilya'nın, aynı zamanda dünyanın en önemli ihracatçı ve ithalatçıları olan ilk altı büyük ekonomi ile kıyaslandığında yeterli performans sergileyemediği görülmektedir. Brezilya, dünyanın önde gelen ihracatçıları arasında 22. sırada, ithalatçıları arasında ise 21. sıradadır.³⁰ 1980'lerden itibaren, Brezilya ekonomisinin yıllık ortalama büyüme hızı %2 civarında seyretmiştir ve BRICS'te beraber yer aldığı Çin ve Hindistan'a kıyasla küresel ekonomide büyük ağırlığa sahip değildir.³¹ BRICS ülkeleri arasında en düşük yatırım oranına sahip ülke yine Brezilya'dır. Ülke içindeki tasarrufların düşüklüğü bu durumu etkilerken bürokrasinin yavaş işleyişi de yabancı yatırım çekme konusunda Brezilya'yı cazip kılmamaktadır.³²

Diğer taraftan Brezilya, demokratik yapısı ve ülkeye giren zenginliğin topluma yansıtılması çabasıyla, örnek teşkil eden ve başarılarını dış politika alanında da kazanıma dönüştürmeyi hedefleyen bir ülkedir. Bu bağlamda BRICS ülkelerinin zenginleşmesinin kendi nüfuslarının yaşam standartlarını iyileştirmeyeceğine yönelik değerlendirmeler,³³

²⁴ Real para birimine, ülkede ekonomik istikrarı sağlamaya yönelik reformlar çerçevesinde 1994 yılında geçilmiş ve 1 Real, 1 ABD Dolarına eşitlenmiştir. Eylül 2015 itibarıyla 1 \$ karşılığı 4 R\$'ı geçmiş, 2017 itibarıyla 3 R\$ seviyesine gerilemiştir.

²⁵ Mercopress, Brazil in recession: worst slowdown in nearly three decades, 30 Ağustos 2015, http://en.mercopress.com/2015/08/30/brazil-in-recession-worst-slowdown-in-nearly-three-decades?utm_source=newsletter&utm_medium=email&utm_campaign=daily, (31.05.2017).

²⁶ Mercopress, Lula da Silva tries to convince top US corporations and banks to invest in Brazil, 15 Şubat 2014, <http://en.mercopress.com/2014/02/15/lula-da-silva-tries-to-convince-top-us-corporations-and-banks-to-invest-in-brazil>, (31.05.2017).

²⁷ Sorj, Bernardo ve Fausto, Sergio, El Papel de Brasil en América del Sur: Estrategias y Percepciones Mutuas, Plataforma Democrática, Working Paper No 12, 2011, s. 13.

²⁸ Valladão, Alfredo G.A., Emergent Brazil and the Curse of the 'Hen's Flight, CEPS Working Document, No 379, 2013, s. 12.

²⁹ Malamud, Andrés, Brasil: ¿se puede ser una potencia mundial sin bombas atómicas ni premios Nobel?, Anuario Americanista Europeo, 2221-3872, No 10, 2012, s.1-2.

³⁰ Coutinho, a.g.e., s. 14.

³¹ Kappel, Robert, The Challenge to Europe: Regional Powers and the Shifting of the Global Order, *Intereconomics*, Vol 46, No 5, 2011, s. 275-286.

³² Braga, Carlos A. Primo, Brazil, The Country of Future: An Old Debate Rekindled, <http://www.imd.org/research/challenges/brazil-growth-future-carlos-primo-braga.cfm>, (09.02.2014).

³³ Kurečić, Petar ve Goran Bandov, The Contemporary Role and Perspectives of the BRIC States in the World-Order, *Electronic Journal of Political Science Studies*, Vol 2, No 2, 2012, s. 13-32, https://bib.irb.hr/datoteka/565021.The_Contemporary_Role_and_Perspectives_of_the_BRIC_States_in_the_World-Order.pdf, (24.05.2017).

Brezilya için gerçeği yansıtmamaktadır. Aksine, ülkenin gerek genel ekonomik performansının gelişmesi ve özel sektöre verilen devlet desteği gerekse Çin ile artan ticareti, Brezilya'da iş piyasasını genişletmiş ve devletin sosyal desteklere kaynak ayırabilmesini sağlamıştır. Dolayısıyla hem diğer BRICS ülkelerinin hem de kendinin zenginleşmesi, Brezilya toplumuna yarar sağlamıştır. Brezilya'da halkın ekonomik beklentileri de yolsuzluklar nedeniyle topluma yansıtılmayan zenginliğin paylaşımı ve kaynakların verimli kullanımı ile iş piyasasının desteklenmesine yöneliktir.

Günümüzde Brezilya: Siyasal ve Sosyo-Ekonomik Yapı

Eyalet sistemi ile yönetilen federal bir cumhuriyet olan Brezilya'da nüfusu bir milyonun üzerinde olan 21 şehir bulunmaktadır. Ülke Kuzey, Kuzeydoğu, Ortabatı, Güney Doğu ve Güney olmak üzere beş coğrafi bölgeden oluşmaktadır. Bölgeler arasında var olan sosyo-ekonomik eşitsizliklerin temeli sömürgecilik döneminin ekonomik yapısına kadar uzanmaktadır. Coğrafi bir ayrıma işaret eden bölgeler arasındaki eşitsizlikler 26 eyaletten oluşan ülkede eyaletler arasındaki gelişmişlik düzeyi farkları; şehirleşme oranı, nüfus yoğunluğu ve eğitim durumu gibi pek çok alana yansımaktadır. Nüfusu 20 milyona yaklaşan Sao Paulo, 12 milyona yaklaşan Rio de Janeiro ve beş milyondan fazla nüfusuyla Belo Horizonte, ülkenin en büyük şehirleridir ve Güney ve Güneydoğu'da yer almaktadırlar. 4 milyonun üzerindeki nüfuslarıyla Porto Alegre, Salvador, Fortaleza ve Recife ile Güneydoğu'daki Curitiba ve ülkenin iç kesiminde bulunan başkent Brasilia, diğer büyük şehirlerdir.³⁴ Ülkenin en kalabalık, en sanayileşmiş ve kişi başına gelirin en yüksek olduğu bölgeleri Güney ve Güneydoğu'da yer almaktadır.³⁵ Nüfusun ve zenginliğin toplandığı Güney ve Güneydoğu, diğer alanlarda da ülkenin geri kalanından daha iyi durumdadır. Örneğin, Kuzeydoğu bölgesinde nüfusun %19'u okuma yazma bilmezken bu oran Güney ve Güneydoğuda %5 civarındadır. Kırsal nüfus oranı %15 (2010) civarındadır ve düşme eğilimindedir.³⁶

Bölgeler arasındaki gelişmişlik farkının yanı sıra, ırklar arasındaki siyasal ve hukuki eşitliğe rağmen süregelen sosyo-ekonomik dengesizlikler ülkede toplumsal kargaşaya yol açmaktadır. Yalnızca Brezilya'da değil, 200 milyon siyahi kökenli kişinin yaşadığı Latin Amerika'nın genelinde, siyah ırktan gelenler; sosyal, ekonomik ve siyasal açıdan en dışlanmış toplum kesimini oluşturmaktadır.³⁷ Brezilya'da son yıllarda uygulamaya konan ırklar arasında eşitliği teşvik eden devlet kurumlarının oluşturulması, ekonomik yardım programları, eğitime erişimin desteklenmesi gibi girişimlerle; sosyal, siyasal ve ekonomik eşitliğin sağlanması konusunda önemli adımlar kaydedilmiş olsa da sosyo-ekonomik eşitlik henüz tam anlamıyla gerçekleştirilememiştir.³⁸ Nitekim yapılan bir araştırmaya göre, Brezilya toplumunun %87'si ülkede ırkçılığın bulunduğunu kabul ederken yalnızca %4'ü uygulamada ırkçılıkla karşılaştığını söylemektedir. Bu ise toplumun kendisini ırk ayrımı yapan veya ırk ayrımcılığından zarar gören şeklinde konumlandırmaktan kaçındığını fakat ırkçılığın bir olgu olarak kabul ettiğini göstermektedir.³⁹

³⁴ United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, World Urbanization Prospects: The 2011 Revision, CD-ROM Edition 2012.

³⁵ Braudel, Fernand, Uygurlukların Grameri, İmge Kitabevi, Ankara 1995, s. 449.

³⁶ Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística, Censo 2010.

³⁷ Albuquerque e Silva, Silvio José, O Brasil e o Ano Internacional dos Afrodescendentes, Desafios do Desenvolvimento, No 70, 2011, s. 21.

³⁸ Charão, Cristina, "O Longo Combate às Desigualdades Raciais", Desafios do Desenvolvimento, No 70, 2011, s. 23.

³⁹ Valente, Jonas, "Entrevista – Luiza Bairros", Desafios do Desenvolvimento, No 70, 2011, s. 11-18.

Brezilya'da terör sorunu ve terörle ilişkilendirilebilecek bir ulusal güvenlik sorunu bulunmamaktadır. Bununla beraber Brezilya, sosyo-ekonomik sorunlar, uyuşturucu kullanımı ve ticareti ile suç örgütlerinin faaliyetlerini en başta sıralayabileceğimiz çeşitli nedenlerle, silahlı saldırıların sık yaşandığı bir ülkedir.⁴⁰ Şehir güvenliğini sağlama sorunu, ülkenin ırk farkına dayalı sosyo-ekonomik eşitsizlikler ile yakından ilişkilidir. Büyük şehirlerde altyapı ve güvenlik hizmetlerinden yoksun kenar mahalleler olarak kurulan ve giderek büyüyen favelalar ise gelir dağılımı eşitsizliği ortaya koymalarının yanı sıra hem suç örgütlerinin barınmaları için elverişli bir ortam sunmakta hem de bu bölgelerde yaşayan insanların suç çetelerinin ve polislin uyguladığı şiddete maruz kalmalarına neden olmaktadır.⁴¹ Önlenemeyen hırsızlık ve şiddet olayları haliyle siyah ırktan gelenlere karşı önyargılı davranılabilmesine yol açmaktadır. Siyah tenli olmanın potansiyel suçlu olmakla özdeşleştirilmesi ise karşı şiddeti ortaya çıkarmaktadır.⁴² İlginç olan, eşitsizliklerin derinleşmesinin ve suç örgütlerinin ortaya çıkışını kolaylaştıran nokta ise favelaların tarihsel olarak Brezilya'da kamu hizmetlerinin dışında tutulmaları ve bir nevi yok sayılmalarıdır. Nitekim ilk favelalar, 1800'lerin sonlarında bir ayaklanmayı bastırmak için Bahia eyaletinden dönemin başkenti Rio de Janeiro'ya götürülen fakat sonrasında kimsenin kendileri ile ilgilenmediği, gidecek yeri olmayan askerlerin tepelere yerleşmeleri ile kurulmuştur.⁴³

Brezilya, sosyo-ekonomik adaletsizliği giderme amacıyla, açlık ve yoksulluk ile mücadelede hem gelişen ekonomisi hem de Cardoso döneminde başlatılan, Lula ve Rousseff dönemlerinde kararlılıkla ve genişletilerek uygulanan sosyal yardım programları sayesinde büyük başarı sağlamıştır. 2010 yılında Brezilya anayasasında yapılan bir düzenleme ile vatandaşların gıda maddelerine erişimi; sağlık ve eğitim hizmetleri ile aynı kategoride sayılarak anayasal bir hak haline getirilmiştir.⁴⁴ Günümüzde Brezilya'da fakir nüfus, en ünlüsü aile bireylerine aylık ödemelerin yapıldığı Bolsa Família (Aile Bütçesi) olan çocuklar, yaşlılar, çiftçiler, girişimciler gibi toplumun farklı kesimlerinin ihtiyaçlarına göre düzenlenmiş sosyal yardım programlarından faydalanmaktadır. Bu programlar, aylık yardımlardan mikro kredi sağlanmasına, ülkenin ücra kesimlerine elektrik ve su götürülmesine dek pek çok farklı alana yayılmıştır. Örneğin, 2003 yılında uygulamaya konan Herkes için Işık (*Luz para Todos*) programı ile 2003-2010 yılları arasında kırsal alanlarda yaşayan 12 milyondan fazla kişiye elektrik ulaştırılmıştır.⁴⁵

Brezilya'da halkın gelir ve refah düzeyinin artması, yalnızca sosyal yardım programları ile değil, ekonomik büyümenin getirdiği yeni iş imkânları, işlerin niteliğindeki artış ve formal iş piyasasının genişlemesi ile de gerçekleşmiştir. 2000-2011 döneminde, yaklaşık 20 milyon Brezilyalı işgücüne katılırken, 2003'te %12,3 olan işsizlik oranı 2012'de %5,5'e gerilemiştir. Gerek sağladığı iş imkânları gerekse sosyal yardım

⁴⁰ Yalnızca 2013 yılında Brezilya'da 53.646 cinayet işlenmiş ve bu rakamla Brezilya dünyada en fazla cinayet işlenen ülke olmuştur. Bkz.: Brasil leva exemplos de iniciativas para a prevenção da violência juvenil a Congresso da ONU, <http://nacoesunidas.org/brasil-leva-exemplos-de-iniciativas-para-a-prevencao-da-violencia-juvenil-a-congresso-da-onu/>, (15.02.2017).

⁴¹ Wheeler, Joanna, Brazil: Citizenship, Violence and Authority in Rio's Favelas, *Accord*, Issue 25, 2014, s. 86.

⁴² Johnson, Christopher M., "We're from the Favela but We're not Favelados": Race, Space and Violence in Northeastern Brazil, PhD thesis, The London School of Economics and Political Science, 2012, s. 271.

⁴³ "Favela", <https://en.wikipedia.org/wiki/Favela>, (Erişim: 12.08.2016). Benzeri bir durum 1960'larda yeni başkent Brasília'nın kurulmasında yaşanmıştır. Şehrin inşasında çalıştırılmak için getirilen işçiler, inşaatların tamamlanmasının ardından kaderlerine terk edilmişlerdir.

⁴⁴ Altera o art. 6º da Constituição Federal, <http://www.camara.gov.br/sileg/integras/130607.pdf>, (10.03.2016).

⁴⁵ Programas, <http://www.eletronbras.com/elb/data/Pages/LUMIS32AB99AAPTBRIE.htm>, (16.06.2016).

programlarına bütçe ayrılması nedeniyle, ekonomik büyüme ülkenin yoksullukla mücadelesinde siyasal kararlılıkla beraber en önemli etkenlerden biri olmuştur. Bu nedenle de büyümede yaşanan yavaşlama, fakirlikle mücadeleyi etkileyecektir. Günümüzde Brezilya için büyümeyi yeniden hızlandırmanın yolu üretkenliği artırmaktan geçerken rekabeti de artıracak olan; vergiler ve iş piyasası alanlarında reformlar gerektirecek bu sürecin var olan gelir dağılımı eşitsizliklerini derinleştirmesi muhtemeldir. Bu nedenle Brezilya'nın fakir ve orta sınıfa yakın zamanda geçmiş olmakla beraber tekrar fakirliğe düşmek noktasında hassas kesimlere yönelik politikalarını ve uygulamalarını gözden geçirmesi gerekecektir.⁴⁶

Yoksullukla mücadelede kararlı adımlar atan ülkede, aşırı yoksulluk⁴⁷ 2001'de %10'dan, 2013'te %4'e düşerek neredeyse tamamen ortadan kalkmıştır. 1990-2009 döneminde Brezilyalıların yaklaşık %60'ının gelir düzeyi artmıştır.⁴⁸ Fakat 2003-2011 döneminde gelirleri yoksulluk sınırının üzerine çıkan Brezilyalıların, Lula ve Rousseff'in iddia ettikleri gibi gerçekten orta sınıfa katılıp katılmadıkları tartışmalı bir konudur. Yapılan araştırmalara göre, gerçek orta sınıfa kıyasla düşük yaşam standartlarına ve çocukları ve gençlerin eğitimi için daha az fırsata sahip olan yoksulluktan yeni kurtulmuş bu kesim, henüz orta sınıfa tam olarak geçmiş değildir.⁴⁹ Üstelik gerek bu yeni katılımcıların gerekse yerleşik orta sınıfın sosyo-ekonomik sorunlara dair şikâyetleri önemli boyuttadır. 2013 yılında Brezilya'da başlayan ve halen aralıklarla devam eden, genelde orta sınıfın beklentilerini dile getiren geniş katımlı gösterilerde halkın talepleri; şehirlerde güvenliğin sağlanması ile eğitim, sağlık, ulaşım gibi alanlarda kamu hizmetlerinin iyileştirilmesi ve ülkede yaygın olan yolsuzluğun önlenmesi olmuştur. Bu taleplerin karşılanamayışı siyasal iktidara karşı bir hoşnutsuzluğa dönüşmüş ve Başkan Rousseff'in görevden alınmasına giden yolu açmıştır.⁵⁰

Brezilya, “Yeni Dış Politika” ve Küresel Siyaset

Brezilya'nın küresel ve bölgesel siyasette artan etkinliği tıpkı ekonomik yükselişinde olduğu gibi iç ve dış etkenler çerçevesinde ortaya çıkmıştır. Brezilya dış politikasının yükselişi, ülkenin Lula döneminde uygulanmaya başlanan “yeni dış politika” anlayışının başarısına olduğu kadar uluslararası sistemin değişen yapısına dayanmaktadır. Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistem çok kutupluluğa yönelmiş, Güney Amerika üzerinde ABD etkisinin azalmış ve bölgesel güçler önem kazanmıştır. 2003 yılından bu yana Brezilya, uluslararası sistemde revizyona gidilerek kalkınmakta olan ülkelerin etkin rol aldığı; çok kutuplu ve ekonomik ve sosyal kalkınmaya öncelik veren bir yapının oluşturulmasını savunmakta ve bunu başta BM Genel Kurulu olmak üzere çeşitli fırsatlarla dile getirmektedir. Günümüzde Brezilya; çevresel sorunlar, iklim değişikliği, internet güvenliği, medeniyetler arası diyalog, insani müdahale, nükleer silahların yayılmasının

⁴⁶ Báez vd., Javier E., “Poverty and Shared Prosperity in Brazil: Where to Next?”, Cord vd., Louise (der.), Shared Prosperity and Poverty Eradication in Latin America and the Caribbean, The World Bank, Washington, DC 2015, s.78, s. 93.

⁴⁷ Aşırı yoksulluğun (extreme poverty) azaltılması, BM Binyıl Kalkınma Hedefleri arasındadır. Günlük geliri 1,25 \$'dan az olan kişiler aşırı yoksul olarak nitelendirilmektedir. Bkz.: UN, Goal 1: Eradicate Extreme Poverty and Hunger, <http://www.un.org/millenniumgoals/poverty.shtml>, (19.05.2017).

⁴⁸ Báez vd., a.g.e, s. 65.

⁴⁹ Kerstenetzky, Celia Lessa ve Uchôa, Christiane, Moradia Inadequada, Escolaridade Insuficiente, Crédito Limitado: em Busca da Nova Classe Média, CEDE Discussion Paper, No 76, 2013, s. 1.

⁵⁰ Tekin, Segâh, Brezilya Başkanlık Seçimlerinin Ardından, Stratejik Düşünce, Aralık 2014, Yıl 5, No 61, s. 53-55.

önlenmesi rejiminin yaygınlaştırılması gibi pek çok konu ile ilgili olarak uluslararası alanda öneriler getirmekte ve çeşitli girişimlerde bulunmaktadır.

Brezilya, gerek G-4 ülkeleri⁵¹ ile beraber gerekse tek başına BM'nin işleyişine yönelik değişiklik taleplerini çeşitli platformlarda dile getirmektedir. Özellikle BM ve çeşitli uluslararası kuruluşlar ile açıklıkla mücadeleden uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına dek pek çok alanda ortak hareket etmektedir. Brezilya, günümüzde uluslararası örgütler ve BM'nin çalışmalarına etkin biçimde katılarak kendini ispatlama çabası içindedir. Örneğin, uluslararası silahlı müdahalelere karşı çekimser tavrını kısmen arka plana atmış ve 2000'lerde Haiti ve Lübnan'daki BM Barış Güçleri'nin yönetimini üstlenmiştir.⁵²

Brezilya'nın 2003 yılında Lula'nın başkan seçilmesinden itibaren uyguladığı "yeni dış politika" anlayışı, ekonomik yükselişin paralelinde ülkenin küresel ve bölgesel alanlarda ağırlığını artırmayı hedeflemiştir. "Etkin ve onurlu"⁵³ olarak adlandırılan bu dış politika anlayışı çerçevesinde; Brezilya'nın uluslararası alanda bağımsız hareket etme kabiliyetini artırması, uluslararası ekonomi ve siyasette ağırlık kazanması ve bunu da uluslararası örgütlerin yanı sıra ikili ve bölgesel uluslararası işbirliklerine katılım; Güney Amerika ve Afrika ile ilişkilerin geliştirilmesi ve hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerle işbirliğine gidilmesi hedeflenmiştir.⁵⁴ Nükleer silahlanmaya yönelik projelerden vazgeçen, günümüzde yalnızca barışçıl amaçlar için nükleer enerji üreten ve konvansiyonel silahlar bakımından önemli stoku bulunmayan Brezilya'nın askeri kapasitesi ise, erişmeyi arzu ettiği büyük güç konumu ile uyumlu değildir.⁵⁵ Sınırlarına yönelik bir tehdit algılamayan ve dünya çatışma bölgelerinden uzakta bulunan Brezilya'nın ordusu coğrafi ve demografik büyüklüğüne oranla küçük ve savunma odaklıdır.⁵⁶ Günümüzde Brezilya, ordusunu modernleştirmeye, savunma sanayisini geliştirmeye ve bu alanda uluslararası işbirliğine yönelmiştir. 2000'li yıllarda ülkenin savunma stratejisi yenilenmiş ve doğal kaynakların korunmasına öncelik veren bir yaklaşım benimsenmiştir.⁵⁷

Brezilya, çok sayıda ülke ile işbirliği yapma anlayışının bir yansıması olarak G-20 ve BRICS'in yanı sıra 2003'te Brezilya, Hindistan ve Güney Afrika arasında oluşturulan ve her üç ülkenin demokratik yapısına vurgu yapan IBSA'ya ve işlevsel bir grup olan ve iklim değişikliği alanında uluslararası işbirliğini öngören BASIC'e (Brezilya, Güney

⁵¹ Almanya, Japonya, Hindistan ve Brezilya'dan oluşan, BM'nin Soğuk Savaş sonrası dönemde değişen uluslararası güç dengelerini yansıtmayı; daha meşru ve şeffaf olabilmesi için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) üye sayısının artırılmasını savunan ülkeler grubudur. Brezilya üç ülkenin daha önce kurmuş oldukları gruba 2004'te dâhil olmuştur. G-4 ülkelerinin talebi, BMGK'nın daimi üyelerine Asya'dan iki (Japonya ve Hindistan), Batı Avrupa'dan bir (Almanya), Latin Amerika ve Karayipler'den bir (Brezilya) ve iki Afrika ülkesinin eklenmesidir. G-4 ülkeleri, daimi üyeliğe adaylık için birbirlerini desteklemektedir. G-4 ülkeleri BMGK'ya geçici üyelik mekanizmasının genişletilmesiyle Asya, Afrika, Doğu Avrupa ile Latin Amerika ve Karayipler'den birer üyenin daha yer almasını önermektedirler. Bkz.: MRE, "Brazil and UNSC Reform", <http://csnu.itamaraty.gov.br/en/brazil-and-uns-c-reform>, (22.05.2017).

⁵² Hirst vd., Monica, A Política Externa Brasileira em Tempos de Novos Horizontes e Desafios, Observatório Político Sul-Americano, Análise de Conjuntura, No 12, 2010, s. 7.

⁵³ Amorim, Celso, Breves Narrativas Diplomáticas, Benvirá, São Paulo 2013, s. 11-12.

⁵⁴ Vigevani, Tullo ve Cepaluni, Gabriel, A Política Externa de Lula da Silva: A Estratégia da Autonomia pela Diversificação, Contexto Internacional, Vol 29, No 2, 2007, s. 292.

⁵⁵ Dauvergne, Peter ve Farias, Déborah BL, The Rise of Brazil as a Global Development Power, Third World Quarterly, Vol 33, No 5, 2012, s. 905.

⁵⁶ Hakim, Peter, Rising Brazil: The Choices of a New Global Power, Política Externa, Temmuz 2010, <http://www.thedialogue.org/page.cfm?pageID=32&pubID=2273>, (22.05.2017).

⁵⁷ Einaudi, Luigi R., Brazil and the United States: The Need for Strategic Engagement, Institute for National Strategic Studies, National Defense University, Washington, D.C. 2011, s. 7.

Afrika, Çin ve Hindistan) dâhil olmuştur. Brezilya'nın Latin Amerika'daki bölgesel bütünleşme projelerine katılımının yanı sıra Güney Amerika adına Brezilya'nın öncülüğünde oluşturulan ASA (Güney Amerika ile Afrika arasında) ve ASPA (Güney Amerika ile Arap Ülkeleri arasında), bu kapsamda değerlendirilmelidir.⁵⁸ Brezilya, etkin diplomasi anlayışından ekonomik olarak da önemli yarar sağlamaktadır. Örneğin, kültürel işbirliğinden ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine çok yönlü işbirliğini hedefleyen projeler olan ASPA'nın (2005) ve ASA'nın (2006) hayata geçirilmesinin ardından Brezilya'nın Arap dünyası ile ticaret hacmi takip eden altı yıllık süre zarfında dört katına, Afrika ile ticareti ise beş katına çıkmıştır.⁵⁹ Ekonomik yükselişi sayesinde Brezilya, günümüzde Güney ülkelerinin kalkınmasına yönelik olarak uyguladığı mali ve teknik işbirliği projeleri ile "yükselen donör" olarak adlandırılan ülkeler arasına girmiş ve dünyanın önde gelen dış yardım yapan ülkelerinden biri olmuştur. Dış yardım politikasını AB ve ABD'den farklı olarak Güney-Güney İşbirliği kavramı çerçevesinde ve ön şartsız olarak tanımlayabileceğimiz Brezilya, siyasal istikrar ve ekonomik büyümenin yanı sıra açlık ve yoksullukla mücadeledeki başarısı ile örnek teşkil etmekte ve bunu da Güney ülkeleri ile deneyimlerini paylaştığı işbirliği projelerine dönüştürmektedir.⁶⁰

Bölgesel Politika

Brezilya kimlik olarak kendini hem ABD benzeri bir kıta ülkesi hem de bir Güney Amerika ülkesi olarak nitelendirmektedir.⁶¹ Günümüzde Güney Amerika'nın bölgesel gücü olarak görülen Brezilya, 2003 yılından itibaren tüm Latin Amerika ve Karayipler bölgesi ile ilişkilerini geliştirmeye büyük önem vermiştir. Bu süreçte karşılıklı üst düzey ziyaretlerin ve Brezilya'nın bölgedeki diplomatik misyonlarının sayısında büyük artış yaşanmıştır. Brezilya'nın bu ülkelerle ekonomik ilişkilerinde önemli gelişme görülmüştür. Günümüzde, Brezilya'nın dış yardımlarının ve yatırımlarının yöneldiği en önemli bölge, Latin Amerika'dır.

Günümüzde Brezilya, bölgesel bütünleşmeyi özelle Güney Amerika, genel olarak ise Latin Amerika ve Karayipler ile ilişkilerini geliştirmek yolunda önemli bir araç olarak görmektedir. Bu bağlamda UNASUR ve CELAC gibi yeni oluşumlara liderlik etmiş veya destek vermiştir.⁶² Özellikle sanayileşme ve büyüme ile kısmen ilintili olan sosyo-ekonomik sorunlar bölge ülkelerinde farklı düzeylerinde ortaktır. Bu sorunların aşılması yönünde Brezilya'nın ulusal çıkarlarını takip etmenin yanı sıra uyguladığı başarılı model veya sağladığı bilgi, tecrübe ve finansman desteği ile bölgenin daha az gelişmiş ülkelere destek olması, bu ülkenin bölgedeki yumuşak gücünü artırmaktadır. Günümüzde Brezilya dış politikası için söylem düzeyinde de olsa ulusal çıkarlar, bölgesel ilişkiler ile özdeşleştirilmiş durumdadır.⁶³ Fakat Brezilya, bölgesel bütünleşmeyi hiçbir zaman için

⁵⁸ Reis, Maria Edileuza Fontenele, BRICS: surgimento e evolução, O Brasil, os BRICS e a Agenda Internacional, FUNAG, Brasília 2012, s. 36.

⁵⁹ Amorim, Celso ve Feldman, Luiz, A Política Externa do Governo Lula em Perspectiva Histórica, Política Externa Independente / San Tiago Dantas, FUNAG, Brasília 2011, s. 286.

⁶⁰ Di Ciommo, Mariella ve Amorim, Alice, O Brasil como Ator Internacional: Tendências da Cooperação para o Desenvolvimento, Development Initiatives Briefing, Mart 2015, <http://bricspolicycenter.org/homolog/arquivos/BAInter.pdf>, (22.05.2017), s. 2.

⁶¹ Vieira, Mauro, Discurso do Ministro das Relações Exteriores, Embaixador Mauro Vieira, por ocasião da cerimônia de transmissão do cargo de Ministro de Estado das Relações Exteriores, <http://www.itamaraty.gov.br>, (14.01.2015).

⁶² UNASUR: Güney Amerika Uluslar Birliği, CELAC: Latin Amerika ve Karayipler Devletler Topluluğu.

⁶³ Vieira, Mauro, Discurso proferido por ocasião do almoço com Embaixadores do Grupo de Países Latino-Americanos e do Caribe (GRULAC) em Brasília – 27 de abril de 2015, <http://www.itamaraty.gov.br/>, (01.05.2015).

bağımsızlığını kısıtlayıcı biçimde tasarlamamıştır. Aksine bölgesel bütünleşme, dış politikada Brezilya'nın etkinliğini artırma yolunda bir araç olarak görülmektedir.

Sorunlar ve Beklentiler

Lula döneminde büyük bir ekonomik başarı kaydeden ve gerek ekonomik gerekse siyasal açıdan dünyanın yükselen ülkeleri arasına giren ve G-20'de yer alan Brezilya, günümüzde ekonomi yönetimi ve iç siyasette yolsuzluk, şehirlerdeki şiddet olayları ve kamu hizmetlerinin yetersizliği gibi sorunlarla karşı karşıyadır. Brezilya'da aile ve arkadaşlık bağlarına dayalı patronaj ilişkileri ve bu sosyal yapıdan bağımsız olarak ele alınamayacak olan yolsuzluk sorunu, halen yaygındır ve ülkenin uluslararası imajını olumsuz yönde etkilemektedir.⁶⁴ Deneyimli diplomat Samuel Pinheiro Guimarães'e göre, Brezilya'da zenginler; seçimleri, yürütmeyi, yasamayı, yargıyı, polisi ve hapisaneleri etkileyebilme gücüne sahiptir. Büyük şirketler ve suç örgütleri seçim dönemlerinde kampanyalara destek vererek televizyonda propaganda yapmak veya oy satın almak için gereken paraları sağlamaktadırlar. Ekonomideki büyük patronlar ise, seçim kampanyalarını finanse ederek yürütmeyi etkilemekte ve kendi çıkarlarının korunmasını sağlayacak yasaların kabul edilmesini teşvik etmektedirler.⁶⁵

Yükselen Brezilya'nın yöneticilerinin, ülkenin uluslararası tanınırlığını artırmak için düzenledikleri Dünya Kupası ve Olimpiyatlar gibi etkinlikler, halkın yolsuzluk başta olmak üzere siyasal ve ekonomik sorunlara tepkisi nedeniyle yeterli desteği bulamamıştır. Ülkenin sanayileşmesinin ve diplomasi-ekonomi işbirliğinin başarı örnekleri olarak görülebilecek ulusal petrol şirketi Petrobras ve özel bir teşebbüs olarak Güney Amerika'nın önde gelen firmaları arasında yer alan Odebrecht, 2015 yılında Lula, Rousseff ve İşçi Partili pek çok ismin dâhil olduğu yolsuzluk skandalları ile gündeme gelmişlerdir. Bu gelişmeler yalnızca siyasetçileri zor durumda bırakmamış, her iki şirketin de itibarlarının sarsılmasına ve finansal sorunlarla karşılaşmalarına neden olmuştur.⁶⁶

Genel olarak ekonomik ve sosyal sorunlar ile siyasal alanda yaşanan yolsuzluk skandalları, ülkede yönetimdeki İşçi Partisi ve Başkan Rousseff aleyhine muhalefetin güçlenmesine neden olmuştur. Hakkındaki yolsuzluk suçlamaları neticesinde 2016 yılında Rousseff, Brezilya Senatosu tarafından görevden alınmıştır. Yardımcısı Michel Temer, 2018'e dek ülkeyi yönetmek üzere başkanlık görevine getirilmiştir.

Ekonomik sorunların çözümü, kısmen ülkenin tarım ürünleri ihracatı odaklı olarak ekonomik ilişkilere yaklaşan ve serbest ticaret anlaşmaları konusunda oldukça çekimser olan dış ticaret politikasının değiştirilmesi ile alakalıdır.⁶⁷ Ekonominin ve özellikle sanayi sektörünün daha liberal politikalar içinde rekabetçi hale gelmesi için ihtiyaç duyulan yapısal değişiklikler, kapsamlı bir süreci gerektirmektedir ve İşçi Partisi yönetimlerinin aşılması yolunda büyük çaba sarf etmiş olmalarına rağmenla beraber henüz tam olarak ortadan kaldıramadığı yoksulluk, eğitim kalitesi, bölgeler arası dengesizlikler, gelir dağılımı adaletsizliği gibi sorunlarının çözülmesi ile yakından ilişkilidir. Fakat paradoksal olarak bütçe açıkları ve durgunluk, kamu harcamalarının azaltılmasını gündeme

⁶⁴ Roett, a.g.e., s. 1; Skidmore, a.g.e., s. 144.

⁶⁵ Guimarães, Samuel Pinheiro, *Desafios Brasileiros Na Era Dos Gigantes*, Contraponto, Rio de Janeiro 2006, s. 18-19.

⁶⁶ Mercopress, *Mega corporation Odebrecht involved in Petrobras case, plans to sell assets to meet debt obligations*, 3 Nisan 2016, <http://en.mercopress.com/2016/04/03/mega-corporation-odebrecht-involved-in-petrobras-case-plans-to-sell-assets-to-meet-debt-obligations>; Mercopress, *Petrobras launches voluntary layoff program to cut 12.000 jobs*, 4 Nisan 2016, <http://en.mercopress.com/2016/04/04/petrobras-launches-voluntary-layoff-program-to-cut-12.000-jobs>, (31.05.2017).

⁶⁷ Valladão, a.g.e., s. 12.

getirmiştir.⁶⁸ Genel olarak, ülkenin dış politika açılımlarını da yavaşlatan ekonomik sorunların aşılmasının ve bunun ihtiyaç duyulan yapısal değişikliklerin gerçekleştirilmesinin Brezilya'nın dünya ekonomisi ve siyasetindeki rolü için belirleyici olduğu açıktır.

Sonuç

Dünya tarihindeki varlığı beş yüz yıl gibi görece kısa bir süreyi kapsayan Brezilya, ihracat odaklı bir ekonomi olarak ortaya çıkmıştır. Ülkeye zenginlik akışını sağlayan etkenler tarım ve hammadde ihracatı olmuş, mamul mallar için büyük ölçüde ithalata bağımlı kalmıştır. XX. yüzyılda uygulanan devlet destekli sanayileşme modeli ve kalkınmacı politikalar ise Brezilya'yı tüm Güney Amerika'nın en sanayileşmiş ülkesine dönüştürmüştür. Dolayısıyla Brezilya'nın yakın geçmişte yükselen küresel güçler arasında yer almasını sağlayan etkenler yalnızca son yıllarda ortaya çıkan gelişmelerin ürünü değildir. Aksine, ülkenin toprak büyüklüğü ve zengin doğal kaynakları gibi güç unsurları ile birleşen ve yıllar içinde ortaya çıkan sanayileşme düzeyini yansıtmaktadır. Ülkenin yükselen on ekonomi arasına girmesini sağlayan yakın geçmişe özel gelişmeler ise 1990'larda başlatılan ekonomik istikrara yönelik politikaların sürdürülmesi, ekonominin liberalleşmesi hedefinden vazgeçilmeden sosyal politikalara öncelik verilmesi ve yükselen Çin'in Brezilya'dan yaptığı ithalatın ülkeye sermaye girişi sağlaması olmuştur.

2003 sonrası dönemin bir başka özelliği ise sosyal politikalarla eş zamanlı olarak gerek sömürgecilik dönemi gerekse askeri yönetim döneminin (1964-85) izlerini taşıyan toplumsal eşitsizliklerin siyasal ve ekonomik alanda giderilmesi yolunda önemli adımlar atılması olmuştur. Bu alanlarda hızlı başarı sağlamak mümkün olmasa da ülke içinde toplumsal bütünlük ve uzlaşya yönelik ekonomik destek mekanizmaları ve politikalar, Brezilya'ya bölgesel ve küresel alanda yumuşak güç kazandırmaktadır. Bununla beraber, çalışmada aktarıldığı üzere sosyo-ekonomik eşitsizlikler ve şehir güvenliği sorunu, Brezilya toplumunun gerek devletle ilişkisini gerekse toplumsal bağları zayıflatan bir ekonomik ve fiziksel güvensizlik kaynağına dönüşmüştür. Siyasal alanda yaygın görülen yolsuzluklar ise devlet-toplum ilişkisinde güven unsurunu zayıflatan bir başka etkendir.

Uluslararası sistemde Soğuk Savaş sonrasında yaşanan değişimler bir yana bırakılacak olursa Brezilya'nın son yıllarda dikkat çeken küresel etkinliğinin ve bölgesel ağırlığının ortaya çıkışının en önemli nedeni, iddialı dış politika hedefleri kadar başarılı ekonomik performansın sağladığı güven ve saygınlık olmuştur. Bununla beraber, ülkenin siyasal ve ekonomik performansındaki dalgalanmalar ve ekonomik güç bağlamında diğer yükselen güçlerle kıyaslandığına gözlenen eksiklikler dikkat çekmektedir. Öncelikle Brezilya, yer aldığı küresel ortaklıklardan diplomatik açıdan yarar sağlasa da ekonomik açıdan yönlendirici ülke rolünü oynayacak zenginlik düzeyinde değildir. Siyasal sorunlar ve ekonominin yaşadığı daralma ise ülkenin ekonomik yükselişle ilişkilendirdiği dış politikasının güç kaybına uğramasına neden olmaktadır. Genel bir değerlendirme yapıldığında, gerek kazanımları gerekse gücünü yansıtabilmesi bağlamında ülkenin ağırlığını koruyabileceği en önemli bölge Güney Amerika'dır. Ülkenin bölgesel güç olarak bir istikrar unsuru teşkil etmesi, ABD ile tarihsel olarak sahip olduğu olumlu ilişkiler ve yükselen güçlerle kurduğu ortaklıklar, Brezilya'nın dünya siyasetinde önemli bir ülke olmaya devam edeceğini göstermektedir. Bununla beraber, ülkenin küresel yükselişinin,

⁶⁸ Mercopress, Rouseff and Lula da Silva try to convince the party to support austerity measures, 13 Haziran 2015, http://en.mercopress.com/2015/06/13/rousseff-and-lula-da-silva-try-to-convince-the-party-to-support-austerity-measures?utm_source=newsletter&utm_medium=email&utm_campaign=daily, (31.05.2017).

siyasal sorunlar ve gerileyen ekonomik büyüme nedeniyle 2003-2013 döneminde yakaladığı hızla aynı düzeyde sürdürülemeyeceği öngörülebilir.

KAYNAKÇA

- Altera o art. 6 da Constituição Federal, <http://www.camara.gov.br/sileg/integras/130607.pdf>, (10.03.2016).
- Brasil leva exemplos de iniciativas para a prevenção da violência juvenil a Congresso da ONU, <http://nacoesunidas.org/brasil-leva-exemplos-de-iniciativas-para-a-prevencao-da-violencia-juvenil-a-congresso-da-onu/>, (15.02.2017).
- Brazilian oil and natural gas production hits record high in December, 2 Şubat 2017, <http://www.brazilgovnews.gov.br/news/2017/02/brazilian-oil-and-natural-gas-production-hits-record-high-in-december>, (01.06.2017).
- Entrevista concedida pela Presidente da República, Dilma Rousseff, ao Neue Zürcher Zeitung (Alemanha) – O Brasil ainda está estável, 25 Ağustos 2015, <http://www.itamaraty.gov.br>, (02.09.2015).
- Favela, <https://en.wikipedia.org/wiki/Favela>, (12.08.2016).
- Gross domestic product 2013”, <http://databank.worldbank.org/data/download/GDP.pdf>, (14.04.2015).
- <http://www.tradingeconomics.com/brazil/crude-oil-production>, (19.03.2017).
- Ministro discute marco regulatório do pré-sal no Senado, 10 Ağustos 2009, <http://www.mme.gov.br>, (19.03.2017).
- Programas, <http://www.elektrobras.com/elb/data/Pages/LUMIS32AB99AAPTBRIE.htm>, (16.06.2016).
- Albuquerque e Silva, Silvio José, O Brasil e o Ano Internacional dos Afrodescentes, Desafios do Desenvolvimento, No 70, 2011.
- Amorim, Celso, Breves Narrativas Diplomáticas, Benvirá, São Paulo, 2013.
- Amorim, Celso ve Feldman, Luiz, A Política Externa do Governo Lula em Perspectiva Histórica, Política Externa Independente / San Tiago Dantas, FUNAG, Brasília, 2011.
- Báez vd., Javier E, “Poverty and Shared Prosperity in Brazil: Where to Next?”, Cord vd., Louise (der.), Shared Prosperity and Poverty Eradication in Latin America and the Caribbean, The World Bank, Washington, DC, 2015.
- Bound, Kirsten, Brazil: The Natural Knowledge Economy, Demos, London, 2008.
- Braga, Carlos A. Primo, Brazil, The Country of Future: An Old Debate Rekindled, <http://www.imd.org/research/challenges/brazil-growth-future-carlos-primo-braga.cfm>, (09.02.2014).
- Braudel, Fernand, Uygurlukların Grameri, İmge Kitabevi, Ankara, 1995.
- Casanova, Lourdes ve Kassum, Julian, From Soft to Hard Power: In Search of Brazil’s Winning Blend, INSEAD Working Papers Collection, 63, 2013.
- Cervo, Amado Luiz, Política Exterior e Relações Internacionais do Brasil: Enfoque Paradigmático, Revista Brasileira de Política Internacional, Vol 46, No 2, 2003.
- Charão, Cristina, O Longo Combate às Desigualdades Raciais, Desafios do Desenvolvimento, Vol 70, 2011.
- Coutinho, Rodrigo Rocha, Politics and Economics of U.S. - Brazil Bilateral Trade: Challenges and Opportunities, CEBRI Artigos, CEBRI, Rio de Janeiro, Vol 1, No 9, 2014.
- Dauvergne, Peter ve Farias, Déborah BL, The Rise of Brazil as a Global Development Power, Third World Quarterly, Vol 33, No 5, 2012.
- Di Ciommo, Mariella ve Amorim, Alice, O Brasil como Ator Internacional: Tendências da Cooperação para o Desenvolvimento, Development Initiatives Briefing, Mart 2015, <http://bricspolicycenter.org/homolog/arquivos/BAInter.pdf>, (22.05.2017).

- Einaudi, Luigi R., *Brazil and the United States: The Need for Strategic Engagement*, Institute for National Strategic Studies, National Defense University, Washington, D.C., 2011.
- Embraer, Embraer in Numbers, 2015, <http://www.embraer.com/en-US/ConhecaEmbraer/EmbraerNumeros/Pages/Home.aspx>, (21.05.2017).
- Fiori, José Luís, *Brasil e América do Sul: o Desafio da Inserção Internacional Soberana*, Textos para Discussão CEPAL-IPEA, 42, CEPAL, Brasília, DF, 2011.
- Guimarães, Samuel Pinheiro, *Desafios Brasileiros na Era dos Gigantes*, Contraponto, Rio de Janeiro, 2006.
- Hakim, Peter, *Rising Brazil: The Choices of a New Global Power*, *Política Externa*, Temmuz 2010, <http://www.thedialogue.org/page.cfm?pageID=32&pubID=2273>, (22.05.2017).
- Hirst et al., Monica, *A Política Externa Brasileira em Tempos de Novos Horizontes e Desafios*, Observatório Político Sul-Americano, *Análise de Conjuntura*, No 12, 2010.
- Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística (IBGE), *Projeção da população do Brasil e das Unidades da Federação*, <http://www.ibge.gov.br/apps/populacao/projecao/>, (19.03.2017).
- Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística, *Censo 2010*.
- Johnson, Christopher M., *We're from the Favela but We're not Favelados": Race, Space and Violence in Northeastern Brazil*, PhD thesis, The London School of Economics and Political Science, 2012.
- Kaplan, Robert D., *The Revenge of Geography: What the Map Tells Us about Coming Conflicts and the Battle Against Fate*, Random House, New York, 2012.
- Kappel, Robert, *The Challenge to Europe: Regional Powers and the Shifting of the Global Order*, *Intereconomics*, Vol 46, No 5, 2011.
- Kerstenetzky, Celia Lessa ve Uchôa, Christiane, *Moradia Inadequada, Escolaridade Insuficiente, Crédito Limitado: em Busca da Nova Classe Média*, CEDE Discussion Paper, No 76, 2013.
- Kurečić, Petar ve Goran Bandov, *The Contemporary Role and Perspectives of the BRIC States in the World-Order*, *Electronic Journal of Political Science Studies*, Vol 2, No 2, 2012, https://bib.irb.hr/datoteka/565021.The_Contemporary_Role_and_Perspectives_of_the_BRI_C_States_in_the_World-Order.pdf, (24.05.2017).
- Lapper, Richard, *Real Politics*, 3 Temmuz 2006, <http://www.ft.com/intl/cms/s/2/745fcb5a-c53c-11da-b675-0000779e2340.html#axzz33kaLxpja>, (05.06.2014).
- Lins, Maria Antonieta Del Tedesco ve Silva, Leandro Pignatari, *"Brazil and the G20: Recent Development Strategy and Strength among "New" Emerging Economies"*, Hofmeister, Wilhelm (der.), *G20 Perceptions and Perspectives for Global Governance*, Konrad-Adenauer-Stiftung, Singapore, 2011.
- Malamud, Andrés, *Brasil: ¿se puede ser una potencia mundial sin bombas atómicas ni premios Nobel?*, *Anuario Americanista Europeo*, Vol 2221-3872, No 10, 2012.
- Mercopress, *Brazil in recession: worst slowdown in nearly three decades*, 30 Ağustos 2015, http://en.mercopress.com/2015/08/30/brazil-in-recession-worst-slowdown-in-nearly-three-decades?utm_source=newsletter&utm_medium=email&utm_campaign=daily, (31.05.2017).
- Mercopress, *Lula da Silva tries to convince top US corporations and banks to invest in Brazil*, 15 Şubat 2014, <http://en.mercopress.com/2014/02/15/lula-da-silva-tries-to-convince-top-us-corporations-and-banks-to-invest-in-brazil>, (31.05.2017).

- Mercopress, Mega corporation Odebrecht involved in Petrobras case, plans to sell assets to meet debt obligations”, 3 Nisan 2016, <http://en.mercopress.com/2016/04/03/mega-corporation-odebrecht-involved-in-petrobras-case-plans-to-sell-assets-to-meet-debt-obligations>, (31.05.2017).
- Mercopress, Petrobras launches voluntary layoff program to cut 12.000 jobs, 4 Nisan 2016, <http://en.mercopress.com/2016/04/04/petrobras-launches-voluntary-layoff-program-to-cut-12.000-jobs>, (31.05.2017).
- Mercopress, Rousseff and Lula da Silva try to convince the party to support austerity measures, 13 Haziran 2015, http://en.mercopress.com/2015/06/13/rousseff-and-lula-da-silva-try-to-convince-the-party-to-support-austerity-measures?utm_source=newsletter&utm_medium=email&utm_campaign=daily, (31.05.2017).
- Mercopress, Rousseff pledges to reduce budget deficit; denies Levy was stepping down, 3 Eylül 2015, http://en.mercopress.com/2015/09/03/rousseff-pledges-to-reduce-budget-deficit-denies-levy-was-stepping-down?utm_source=newsletter&utm_medium=email&utm_campaign=daily, (31.05.2017).
- MRE, “Brazil and UNSC Reform”, <http://csnu.itamaraty.gov.br/en/brazil-and-unsc-reform>, (22.05.2017).
- Munck, Ronaldo, Contemporary Latin America, Palgrave Macmillan, New York, 2003.
- Patriota, Antonio de Aguiar, Discurso Inaugural, A America do Sul e a Integração Regional, FUNAG, Rio de Janeiro, Brasília, 2012.
- Petrobras, Clarifications about news: Investments in Turkey, 22 Mayıs 2009, <http://www.investidorpetrobras.com.br/en/press-releases/clarifications-about-news-investments-turkey>, (21.05.2017).
- Reis, Maria Edileuza Fontenele, BRICS: surgimento e evolução, O Brasil, os BRICS e a Agenda Internacional, FUNAG, Brasília, 2012.
- Robles, Estuardo, The Rise of the 'Multilaterals', August 2013, <http://www.siteselection.com/ssinternational/2013/aug/multilaterals.cfm?s=ra>, (18.06.2014).
- Roett, Riordan, The New Brazil, Brookings Institution Press, Washington, D.C., 2006.
- Sorj, Bernardo ve Fausto, Sergio, El Papel de Brasil en América del Sur: Estrategias y Percepciones Mutuas, Plataforma Democrática, Working Paper, No12, 2011.
- Tekin, Segâh, Brezilya'nın Dış Politikası: Gelenek ve Değişim, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.
- Tekin, Segâh, Brezilya Başkanlık Seçimlerinin Ardından, Stratejik Düşünce, Yıl 5, No 61 2014.
- The World bank, Brazil, <http://data.worldbank.org/country/brazil>, (21.05.2017).
- UN, Goal 1: Eradicate Extreme Poverty and Hunger, <http://www.un.org/millenniumgoals/poverty.shtml>, (19.05.2017).
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, World Urbanization Prospects: The 2011 Revision, CD-ROM Edition, 2012.
- Valente, Jonas, “Entrevista – Luiza Bairros”, Desafios do Desenvolvimento, No 70, 2011.
- Valladão, Alfredo G.A., Emergent Brazil and the Curse of the ‘Hen’s Flight’, CEPS Working Document, No 379, 2013.
- Vieira, Mauro, Discurso do Ministro das Relações Exteriores, Embaixador Mauro Vieira, por ocasião da cerimônia de transmissão do cargo de Ministro de Estado das Relações Exteriores, <http://www.itamaraty.gov.br>, (14.01.2015).

Vieira, Mauro, Discurso proferido por ocasião do almoço com Embaixadores do Grupo de Países Latino-Americanos e do Caribe (GRULAC) em Brasília – 27 de abril de 2015, <http://www.itamaraty.gov.br/>, (01.05.2015).

Vigevani, Tullo ve Cepaluni, Gabriel, A Política Externa de Lula da Silva: A Estratégia da Autonomia pela Diversificação, Contexto Internacional, Vol 29, No 2, 2007.

Vigidal, Carlos Eduardo, A Integração Sul-Americana como um Projeto Brasileiro: de Uruguaiana às Malvinas, A America do Sul e a Integração Regional, FUNAG, Rio de Janeiro, Brasília, 2012.

Wheeler, Joanna, Brazil: Citizenship, Violence and Authority in Rio's Favelas, Accord, Issue 25, 2014.